

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
DOMNUL MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
prezentate la 23 martie 2023¹

Cauza C-21/22

OP

cu participarea:

Justyna Gawlica, notar public

[cerere de decizie preliminară formulată de Sąd Okręgowy w Opolu – (Tribunalul Regional din Opole, Polonia)]

„Trimitere preliminară – Cooperare judiciară în materie civilă – Competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor, acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni – Regulamentul (UE) nr. 650/2012 – Domeniu de aplicare – Alegerea legii aplicabile – Acord bilateral încheiat între un stat membru și o țară terță”

1. Prin prezenta cerere de decizie preliminară Curtea este chemată, pentru a doua oară în ceea ce privește această situație de fapt², să interpreteze Regulamentul (UE) nr. 650/2012³.
2. Concret, Curtea trebuie să stabilească, în conformitate cu articolele 22 și 75, printre altele, din regulamentul respectiv:
 - dacă o persoană care nu este cetățean al Uniunii Europene are dreptul de a alege ca lege aplicabilă succesiunii sale în ansamblu legea statului a cărui cetățenie o deține (prima întrebare preliminară);
 - dacă, având în vedere existența unui acord bilateral încheiat între Polonia și Ucraina, care nu prevede în mod expres posibilitatea alegerii legii aplicabile succesiunii, Regulamentul nr. 650/2012 este în favoarea acordării acestei posibilități (a doua întrebare preliminară).

¹ Limba originală: spaniola.

² Cererea de decizie preliminară anterioară fusese formulată direct de un notar. Curtea nu a recunoscut calitatea acestuia de „instanță” în sensul articolului 267 TFUE, astfel încât a respins cererea ca inadmisibilă. A se vedea Ordonanța din 1 septembrie 2021, OKR (Cerere de decizie preliminară formulată de un notar adjunct) (C-387/20, EU:C:2021:751).

³ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor (JO 2012, L 201, p. 107).

3. La indicațiile Curții, ne vom limita concluziile la a doua întrebare, ceea ce va presupune analizarea efectelor articolului 75 din Regulamentul nr. 650/2012 asupra litigiului⁴.

I. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii Europene

1. *TFUE*

4. Articolul 351 primul și al doilea paragraf prevede:

„Dispozițiile tratatelor nu aduc atingere drepturilor și obligațiilor care rezultă din convențiile încheiate până la 1 ianuarie 1958 sau, pentru statele membre aderente, înainte de data aderării acestora, între unul sau mai multe state membre pe de o parte și unul sau mai multe state terțe pe de altă parte.

În măsura în care aceste convenții nu sunt compatibile cu tratatele, statul sau statele membre în cauză recurg la toate mijloacele corespunzătoare pentru a elimina incompatibilitățile constatate. La nevoie, statele membre își acordă reciproc sprijin în vederea atingerii acestui scop și adoptă, dacă este cazul, o poziție comună.”

2. *Regulamentul nr. 650/2012*

5. Considerentul (37) are următorul cuprins:

„Pentru a permite cetățenilor să profite, în condiții de securitate juridică, de avantajele oferite de piața internă, prezentul regulament ar trebui să le permită cunoașterea din timp a legii aplicabile succesiunii lor. Ar trebui introduse norme armonizate privind conflictele de legi, pentru evitarea rezultatelor contradictorii. Regula principală ar trebui să asigure că succesiunea este reglementată de o lege previzibilă, cu care succesiunea are legături strânse. Din motive de securitate juridică și pentru a evita fragmentarea succesiunii, acea lege ar trebui să reglementeze succesiunea în ansamblul său, adică totalitatea bunurilor care fac parte din patrimoniul succesoral, indiferent de natura acestora și indiferent dacă ele sunt situate într-un alt stat membru sau într-un stat terț.”

6. În considerentul (38) se arată:

„Prezentul regulament ar trebui să permită cetățenilor să își organizeze din timp succesiunea, alegând legea aplicabilă succesiunii lor. Această alegere ar trebui limitată la legea unui stat a cărui cetățenie o dețin, pentru a asigura o legătură între defunct și legea aleasă și pentru a evita ca o lege să fie aleasă cu intenția de a înșela așteptările legitime ale persoanelor care au dreptul la o cotă-parte.”

⁴ În ceea ce privește prima întrebare, dacă o formulare nefericită a preambulului Regulamentului nr. 650/2012 justifică îndoiala instanței naționale, răspunsul nu pare să ridice îndoieli. Mai multe considerente ale acestui regulament se referă la „cetățeni” (inclusiv, în unele versiuni, la „cetățenii europeni”) ca fiind destinatarii unui text menit să faciliteze organizarea succesiunii cu elemente de extraneitate și accesul la avantajele pieței interne. Înțelegerea acestei trimiteri ca excluzând resortisanții țărilor terțe a căror succesiune, dintr-un motiv sau altul, trebuie să fie supusă dispozițiilor Regulamentului nr. 650/2012 ar fi contrară nu numai formulării articolului 22, ci și altor dispoziții, precum articolul 20, care declară caracterul său universal.

7. Considerentul (73) are următorul cuprins:

„Respectarea angajamentelor internaționale pe care statele membre și le-au asumat impune ca prezentul regulament să nu aducă atingere aplicării convențiilor internaționale la care unul sau mai multe state membre sunt părți la data adoptării prezentului regulament. [...] Coerența cu obiectivele generale ale prezentului regulament impune totuși ca prezentul regulament să prevaleze între statele membre asupra convențiilor încheiate exclusiv între două sau mai multe state membre, în măsura în care aceste convenții vizează aspecte reglementate de prezentul regulament.”

8. La articolul 12 („Limitarea procedurilor”) alineatul (1) se arată:

„În cazul în care patrimoniul defunctului cuprinde bunuri situate într-un stat terț, la cererea uneia dintre părți, instanța judecătorească sesizată să hotărască cu privire la succesiune poate decide să nu se pronunțe cu privire la unul sau mai multe dintre respectivele bunuri dacă se preconizează că hotărârea sa cu privire la acele bunuri nu va fi recunoscută și, după caz, declarată executorie în acel stat terț.”

9. Articolul 22 („Alegerea legii”) alineatul (1) prevede:

„O persoană poate să aleagă ca legea care să se aplice succesiunii sale în ansamblul său să fie legea statului a cărui cetățenie o deține în momentul alegerii legii sau la data decesului.”

10. Articolul 75 („Raportul cu convențiile internaționale existente”) enunță:

„(1) Prezentul regulament nu afectează aplicarea convențiilor internaționale la care unul sau mai multe state membre sunt părți la data adoptării prezentului regulament și care privesc aspectele reglementate de prezentul regulament.

[...]

(2) Fără a aduce atingere alineatului (1), între statele membre, prezentul regulament prevalează în raport cu convențiile încheiate exclusiv între două sau mai multe state membre, în măsura în care aceste convenții vizează aspecte reglementate de prezentul regulament.

[...]”

B. Dreptul polonez

11. Acordul încheiat între Republica Polonă și Ucraina privind asistența judiciară și raporturile juridice în materie civilă și penală din 24 mai 1993 (denumit în continuare „acordul bilateral” sau „acordul”) prevede la articolul 37:

„Raporturile juridice în materie de succesiune care are ca obiect bunuri mobile sunt guvernate de legea părții contractante a cărei cetățenie o deținea defunctul la data decesului.

Raporturile juridice în materie de succesiune care are ca obiect bunuri imobile sunt guvernate de legea părții contractante pe teritoriul căreia se află bunurile.

Calificarea bunurilor care fac parte din succesiune drept bunuri mobile sau imobile este guvernată de legea părții contractante pe teritoriul căreia se află bunurile.”

II. Situația de fapt, litigiul și întrebările preliminare

12. OP, cetățeană ucraineană rezidentă în Polonia, este coproprietara unei case situate în această din urmă țară. OP a solicitat unui notar din Polonia să întocmească un testament care să includă printre altele o clauză cu privire la alegerea legii ucrainene ca lege aplicabilă succesiunii sale.

13. Notarul, considerând că alegerea legii în testament ar fi nelegală⁵, a refuzat să întocmească testamentul. Acesta și-a întemeiat refuzul pe următoarele motive:

- conform unei ordonanțe date de Sąd Okręgowy w Opolu (Tribunalul Regional din Opole, Polonia) la 28 februarie 2020 într-o situație similară, articolul 22 din Regulamentul nr. 650/2012 conferă dreptul de alegere a legii aplicabile exclusiv cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene;
- independent de această interpretare a articolului 22 din Regulamentul nr. 650/2012, alegerea legii aplicabile ar fi contrară acordului bilateral care, în opinia sa, prevalează asupra dispozițiilor regulamentulului respectiv. Acordul nu prevede posibilitatea alegerii legii aplicabile în materie de succesiune, care, în cazul bunurilor mobile, conform articolului 37, este cea a statului a cărui cetățenie o deține defunctul, iar în cazul bunurilor imobile, cea a statului în care sunt situate acestea.

14. OP a contestat refuzul notarului în fața instanței de trimitere, pentru motivul că se baza pe o interpretare eronată a articolelor 22 și 75 din Regulamentul nr. 650/2012. Ea a susținut, în special, că:

- articolul 22 permite ca „o persoană” să aleagă legea țării sale ca lege aplicabilă succesiunii. Regulamentul nr. 650/2012 are un caracter universal, astfel cum reiese din articolul 20 din acesta;
- articolul 75 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012 are rolul de a asigura conformitatea regulamentulului respectiv cu obligațiile care decurg din acordurile încheiate între statele membre și țări terțe. Având în vedere că acordul bilateral nu reglementează alegerea legii succesoriale, aplicarea articolului 22 din Regulamentul nr. 650/2012 nu este incompatibilă cu acesta;
- OP ar fi putut să aleagă legea aplicabilă în conformitate cu articolul 22 din Regulamentul nr. 650/2012 prin stabilirea unei dispoziții pentru cauză de moarte într-un alt stat membru în care se aplică regulamentul respectiv și care nu este obligat în temeiul unui acord bilateral încheiat cu Ucraina;
- interpretarea realizată de notar este incompatibilă cu principiul unității succesiunii, deoarece ar conduce la o fragmentare a moștenirii.

⁵ În special, articolul 81 din Legea din 14 februarie 1991 privind dreptul notarial (Dz. U. 1991 nr. 22, poz. 91), conform căruia notarul trebuie să refuze executarea unor acte nelegale.

15. În răspunsul dat, notarul a subliniat că acordul bilateral stabilește un regim propriu pentru determinarea legii aplicabile succesiunii. Regimul respectiv ar prevala asupra celui prevăzut de Regulamentul nr. 650/2012, inclusiv asupra articolului 22 din acesta.

16. În aceste condiții, Sąd Okręgowy w Opolu (Tribunalul Regional din Opole), care trebuie să soluționeze litigiul, adresează Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Articolul 22 [din Regulamentul nr. 650/2012] trebuie interpretat în sensul că o persoană care nu este cetățean al Uniunii Europene are dreptul de a alege ca lege aplicabilă succesiunii sale în ansamblu legea statului a cărui cetățenie o deține?
- 2) Articolul 75 coroborat cu articolul 22 din Regulamentul nr. 650/2012 menționat trebuie interpretat în sensul că, în cazul în care un acord bilateral încheiat între un stat membru și o țară terță nu reglementează alegerea legii aplicabile în materie de succesiuni, dar indică această lege, un resortisant al țării terțe respective rezident în statul membru poate să aleagă legea aplicabilă?”

III. Procedura în fața Curții

17. Cererea de decizie preliminară a fost înregistrată la grefa Curții la 7 ianuarie 2022.

18. Au formulat observații scrise notarul, guvernele spaniol, maghiar și polonez, precum și Comisia Europeană.

19. S-a considerat că nu este necesar să se organizeze o ședință.

IV. Analiză

20. În situația care a dat naștere litigiului, ar putea fi aplicabile atât Regulamentul nr. 650/2012, cât și acordul bilateral încheiat între Polonia și Ucraina⁶.

21. Existența unor norme concurente face necesară alegerea celei care prevalează. Efectele acestei alegeri au fost prezentate cu ocazia transcrierii dispozițiilor relevante:

- în temeiul Regulamentului nr. 650/2012, OP ar putea opta în testamentul său ca legea aplicabilă succesiunii sale în ansamblu să fie legea statului a cărui cetățenie o deține (ucraineană);
- OP nu ar avea această opțiune, pe de altă parte, dacă tăcerea acordului bilateral privind alegerea legii aplicabile ar presupune că o astfel de opțiune nu este posibilă⁷.

⁶ Spunem „în principiu” deoarece există dezacorduri cu privire la aspectul dacă acordul bilateral exclude realmente alegerea *lex successionis* sau dacă nu adoptă nicio poziție în această privință: a se vedea nota de subsol 7. Decizia privind chestiunea respectivă revine exclusiv instanței de trimitere, iar nu Curții, care nu este competentă să interpreteze acel acord.

⁷ Aceasta este interpretarea acordului bilateral reținută de notar, Comisie și guvernul maghiar. În concordanță cu susținerile lui OP din procedura principală, guvernul polonez, la punctele 27-30 din observațiile prezentate, arată că acordul respectiv nu face decât să reproducă *status quo*-ul în ceea ce privește legea aplicabilă succesiunii la momentul deschiderii sale; lipsa oricărei trimiteri la alegerea legii aplicabile ar însemna pur și simplu că acest acord nu reglementează chestiunea respectivă. Instanța de trimitere nu se pronunță în ceea ce privește acest aspect. Totuși, dacă lipsa oricărei trimiteri la posibilitatea de a alege legea aplicabilă (fie că este vorba despre acceptarea sau refuzarea sa) ar trebui să fie interpretată drept indiferență din partea statelor semnatare ale acordului bilateral, nu s-ar ridica problema incompatibilității cu Regulamentul nr. 650/2012.

22. În acest context, instanța de trimitere solicită să se interpreteze articolul 75 din Regulamentul nr. 650/2012 coroborat cu articolul 22 din aceeași normă.

23. În general, observațiile prezentate Curții se concentrează pe articolul 75 alineatul (1) (în special prima teză a acestuia)⁸. Totuși, considerăm că pentru înțelegerea corectă a alineatului (1) este necesar să se țină seama și de alineatul (2).

24. Coroborate, cele două alineate stabilesc o clauză de compatibilitate sau de coordonare:

- care vizează asigurarea respectării obligațiilor de drept internațional asumate de statele membre⁹ înainte de adoptarea Regulamentului nr. 650/2012 [alineatul (1)];
- care păstrează, în același timp, obiectivele Regulamentului nr. 650/2012, motiv pentru care acesta din urmă prevalează în raport cu convențiile încheiate exclusiv între două sau mai multe state membre [alineatul (2)].

25. În cazul unui acord bilateral încheiat între un stat membru și un stat terț¹⁰ înainte de adoptarea Regulamentului nr. 650/2012, sensul exact al articolului 75 din acesta din urmă ar putea fi cel care rezultă, pur și simplu, din interpretarea sa literală.

26. Astfel, la prima vedere, interpretarea coroborată a alineatelor (1) și (2) ale articolului 75 ar susține teza potrivit căreia un astfel de acord prevalează în mod automat asupra Regulamentului nr. 650/2012 în cazul unui conflict între cele două¹¹. Conform alineatului (1) al acestei dispoziții, „[p]rezentul regulament nu afectează aplicarea convențiilor internaționale la care unul sau mai multe state membre sunt părți la data adoptării prezentului regulament și care privesc aspectele reglementate de prezentul regulament”.

27. Această abordare ar putea fi totuși considerată pripită în cazul în care, astfel cum se arată în alte observații prezentate Curții¹², ar trebui să se aplice, prin analogie, jurisprudența privind articolul 57 din Convenția de la Bruxelles¹³ și articolul 71 din Regulamentul nr. 44/2001¹⁴.

28. Înainte de a analiza întrebarea preliminară propriu-zisă, vom examina aceste abordări divergente.

⁸ Cu excepția celor prezentate de Regatul Spaniei, care, la punctul 27 și următoarele din observațiile sale, face referire de asemenea la alineatul (2).

⁹ Regulamentul nr. 650/2012 nu este aplicabil nici în Irlanda și nici în Danemarca. În continuare, expresia „stat membru” trebuie înțeleasă ca făcând referire la celelalte state.

¹⁰ Nu se contestă faptul că instrumentele de acest tip sunt menționate la articolul 75 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012.

¹¹ Această afirmație este susținută în observațiile scrise ale guvernului spaniol (punctele 28 și 30) și ale guvernului maghiar (punctele 10-16).

¹² Observațiile Comisiei, punctul 34 și următoarele, și observațiile notarului, punctul 23 și următoarele.

¹³ Convenția de la Bruxelles din 27 septembrie 1968 privind competența judiciară și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 1972, L 299, p. 32, Ediție specială, 19/vol. 10, p. 3).

¹⁴ Regulamentul Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2001, L 12, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 03, p. 74). Dispozițiile sunt în mare parte identice: diferențele nu sunt relevante în speță.

A. Compatibilitatea Regulamentului nr. 650/2012 cu convențiile internaționale anterioare acestuia

29. Articolul 75 din Regulamentul nr. 650/2012 nu reprezintă o dispoziție izolată printre instrumentele europene privind cooperarea judiciară în materie civilă și comercială.

30. Există și alte convenții și regulamente privind relațiile dintre particulari în spațiul european de libertate, securitate și justiție care conțin dispoziții în același sens, precum articolul 57 din Convenția de la Bruxelles¹⁵, articolul 71 din Regulamentul 44/2001¹⁶ și articolul cu același număr din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012¹⁷, articolul 69 din Regulamentul (UE) nr. 4/2009¹⁸ sau articolul 62 din Regulamentul (UE) 2016/1103¹⁹.

31. Se poate susține că aceste clauze sunt în esență identice²⁰, în sensul că:

- declară intenția de a nu aduce atingere aplicării convențiilor internaționale la care sunt parte unul sau mai multe state membre și care reglementează aceleași materii;
- cu toate acestea, stabilesc anumite nuanțe atunci când are loc o astfel de aplicare între statele membre.

32. Pronunțându-se cu privire la Convenția de la Bruxelles și la Regulamentul nr. 44/2001, Curtea a statuat că clauza de coordonare prevăzută la articolele 57 și, respectiv, 71:

- se referă la convenții încheiate între toate statele membre sau numai între unele dintre acestea, iar faptul că este vorba despre convenții la care sunt părți și state terțe nu reprezintă o condiție pentru ca acestea să prevaleze asupra instrumentului european²¹;
- în cazul în care convenția specială *ratione materiae* nu conține o soluție specifică pentru o anumită problemă, iar o astfel de soluție există în dreptul european, statele membre o aplică pe aceasta din urmă²²;

¹⁵ Coroborat cu articolele 55 și 56.

¹⁶ Coroborat cu articolele 69 și 70.

¹⁷ Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială (JO 2012, L 351, p. 1). La fel ca în Regulamentul nr. 44/2001, articolul 71 ar trebui să fie coroborat cu articolele 69 și 70.

¹⁸ Regulamentul Consiliului din 18 decembrie 2008 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor și cooperarea în materie de obligații de întreținere (JO 2009, L 7, p. 1).

¹⁹ Regulamentul Consiliului din 24 iunie 2016 de punere în aplicare a unei cooperări consolidate în domeniul competenței, al legii aplicabile și al recunoașterii și executării hotărârilor judecătorești în materia regimurilor matrimoniale (JO 2016, L 183, p. 1).

²⁰ Există, totuși, anumite diferențe între acestea. În opinia noastră, unele dintre ele sunt irelevante. În această situație se regăsește lipsa, de la articolul 75 din Regulamentul nr. 650/2012, a sintagmei „fără a aduce atingere obligațiilor ce revin statelor membre în temeiul articolului [307] 351 TFUE”, care este inclusă în mod expres în alte regulamente. Trimiterea figura în Propunerea Comisiei, COM(2009) 154 final, articolul 45, însă a fost eliminată odată cu adoptarea sa de către Parlament. În opinia noastră, trimiterea la TFUE în cuprinsul acestor instrumente are doar scopul de a atrage atenția: cu alte cuvinte, lipsa ei nu exonerează statele membre de obligațiile care le revin în temeiul TFUE în domeniul succesiunilor prevăzute de regulament (a se vedea în acest sens punctul 80 și următoarele din prezentele concluzii). Pe de altă parte, astfel cum vom arăta în continuare, delimitarea situațiilor în care un regulament european prevalează asupra unui acord internațional (nota de subsol 21 în ceea ce privește Convenția de la Bruxelles și regulamentele ulterioare și nota de subsol 27 cu privire la altele) ar putea într-adevăr să aibă consecințe în cazul transpunerii interpretării unor clauze de coordonare la altele.

²¹ Hotărârea din 14 iulie 2016, Brite Strike Technologies (C-230/15, EU:C:2016:560, punctele 49 și 50). În mare măsură, convențiile încheiate exclusiv între statele membre nu mai produc efecte între ele în domeniul material reglementat de Convenția de la Bruxelles sau de Regulamentele nr. 44/2001 și nr. 1215/2012: a se vedea articolele 55 și 56 din Convenția de la Bruxelles și articolele 69 și 70 din Regulamentul nr. 44/2001 și din Regulamentul nr. 1215/2012.

²² Hotărârea din 6 decembrie 1994, Tattray (C-406/92, EU:C:1994:400, punctul 25).

- în cazul unui conflict între normele convenției și instrumentul european, prevalează normele acestea nu numai în relațiile cu statele terțe, ci și între statele membre²³;
- totuși, aplicarea de către statele membre, în materiile reglementate de convenții speciale, a normelor prevăzute de acestea nu poate aduce atingere principiilor pe care se întemeiază cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în cadrul Uniunii Europene²⁴. Clauza de coordonare „nu poate avea un domeniu de aplicare care să intre în conflict cu principiile pe care se întemeiază legislația din care face parte”²⁵.

33. Am anticipat faptul că anumite observații ale intervenienților în această procedură propun transpunerea jurisprudenței respective (mai exact, în ceea ce privește *modus operandi*) la interpretarea articolului 75 din Regulamentul nr. 650/2012.

34. Avem anumite îndoieli în această privință.

35. În opinia noastră, nu constituie o problemă majoră faptul că clauza de coordonare inclusă în Convenția de la Bruxelles și în regulamentele ulterioare reglementează relația dintre acestea și convențiile speciale *ratione materiae*, în timp ce clauza prevăzută de Regulamentul nr. 650/2012 vizează orice convenție privind materiile reglementate de el însuși.

36. Considerăm că această divergență nu condiționează relația dintre convențiile internaționale și Regulamentul nr. 650/2012 în asemenea măsură încât să conducă la rezultate diferite de cele indicate în cuprinsul Convenției de la Bruxelles și al regulamentelor ulterioare.

37. În opinia noastră:

- o convenție *generică* privind asistența judiciară (precum cea în discuție în prezenta cauză) reprezintă doar una dintre convențiile menționate la articolul 75 din Regulamentul nr. 650/2012 în cazul în care una dintre dispozițiile acelei convenții se referă la aspecte care sunt prevăzute de asemenea de regulament;
- or, în astfel de cazuri, obligația de a respecta convenția, care decurge din articolul 75 din Regulamentul nr. 650/2012, nu acoperă întregul său conținut: aceasta se va limita la normele convenției al cărei domeniu de aplicare se suprapune cu cel al altor norme ale instrumentului european;

²³ Hotărârea din 4 mai 2010, TNT Express Nederland (C-533/08, EU:C:2010:243, denumită în continuare „Hotărârea TNT Express Nederland”, punctele 45-48).

²⁴ Hotărârea TNT Express Nederland, punctul 49 și următoarele, Hotărârea din 19 decembrie 2013, Nipponkoa Insurance (C-452/12, EU:C:2013:858, punctul 36), Hotărârea din 4 septembrie 2014, Nickel & Goeldner Spedition (C-157/13, EU:C:2014:2145, punctul 38). Vom prezenta ulterior incertitudinea cu privire la (așa-zisul) domeniu de aplicare geografic al jurisprudenței menționate: punctul 41 de mai jos. Din aceasta rezultă, în orice caz, că regula „neafectării” nu presupune, cum s-ar putea crede la prima vedere, înlăturarea automată a aplicabilității instrumentului european ori de câte ori intră în conflict cu o convenție internațională.

²⁵ Hotărârea TNT Express Nederland, punctul 51, Hotărârea din 19 decembrie 2013, Nipponkoa Insurance (C-452/12, EU:C:2013:858, punctul 37). Traducerea, în practică, este cea indicată la punctul 55 din prima hotărâre: convenția „nu poate fi aplicat[ă] în cadrul Uniunii decât dacă permite atingerea obiectivelor de liberă circulație a hotărârilor în materie civilă și comercială, precum și de încredere reciprocă în administrarea justiției la nivelul Uniunii în condiții cel puțin la fel de favorabile precum cele care rezultă din aplicarea Regulamentului nr. 44/2001”. A se vedea de asemenea punctul 38 din a doua hotărâre, precum și teza finală a punctului 39: articolul 71 din Regulamentul nr. 44/2001 „trebuie interpretat în sensul că se opune interpretării unei convenții internaționale într-un mod care aduce atingere obiectivelor și principiilor care stau la baza acestui regulament”.

- în ceea ce privește chestiunile legate de succesiune care nu sunt reglementate de convenție, însă care fac obiectul Regulamentului nr. 650/2012, statele membre care sunt părți la convenție îl aplică pe acesta din urmă²⁶.

38. Transpunerea altor aspecte ale jurisprudenței citate ridică, în opinia noastră, mai multe dificultăți.

39. În primul rând, supremația convențiilor internaționale față de Regulamentul nr. 650/2012, în cazul în care dispozițiile lor intră în conflict, a fost exclusă prin articolul 75 alineatul (2) din Regulamentul nr. 650/2012 în cazul convențiilor la care sunt părți numai statele membre²⁷. În această privință, Regulamentul nr. 650/2012 se îndepărtează de anumite statuări ale Curții la care am făcut referire anterior²⁸.

40. În al doilea rând, nu suntem siguri dacă și cum ar putea fi extrapolată jurisprudența Curții care, în contextul interpretării articolului 57 din Convenția de la Bruxelles și al articolului 71 alineatul (1) din Regulamentul nr. 44/2001, condiționează aplicarea convențiilor internaționale de către statele membre de obligația de a nu aduce atingere „principiilor pe care se întemeiază cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în cadrul Uniunii”²⁹.

41. Îndoielile noastre se întemeiază parțial pe faptul că domeniul de aplicare al acestei jurisprudențe nu este suficient de clar³⁰. În Hotărârea TNT Express Nederland, Curtea îl limitează la „relațiile dintre statele membre”³¹; în aceeași hotărâre, precum și în Hotărârea Nipponkoa Insurance, aceasta se referă la aplicarea convențiilor „în cadrul Uniunii”³², o expresie și mai vagă decât cea anterioară. În sfârșit, nu există nicio mențiune similară în Hotărârea Nickel & Goeldner Spedition³³.

42. În plus, aceste hotărâri nu prevăd nicio modificare în cazul în care statul membru semnatar al unei convenții internaționale ar trebui să ignore angajamentele care decurg din aceasta din urmă pentru a nu aduce atingere principiilor pe care se întemeiază cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în cadrul Uniunii Europene.

²⁶ În cazul în care dispozițiile privind competența, legea aplicabilă și alte dispoziții similare referitoare la succesiuni sunt cuprinse într-o convenție general aplicabilă care conține norme generice privind, de exemplu, litispendența, conexitatea acțiunilor sau recunoașterea și executarea hotărârilor, va fi necesar să se stabilească dacă aceste norme generice sunt de asemenea concepute pentru succesiunile reglementate de convenție, înainte de a acorda întâietate celor prevăzute de Regulamentul nr. 650/2012.

²⁷ Regulamentul nr. 650/2012 păstrează tăcerea cu privire la ceea ce se întâmplă cu acordurile la care sunt părți statele membre și statele terțe în contextul relației dintre ele, după cum se putea deduce din propunerea Comisiei, COM(2009) 154 final, articolul 45, spre deosebire de Regulamentul nr. 4/2009.

²⁸ Punctul 32 prima liniuță de mai sus.

²⁹ Punctul 32 ultima liniuță de mai sus.

³⁰ Facem referire la *domeniul de aplicare geografic*. Din punctul de vedere al principiilor, aceste hotărâri sunt asimilate celor „pe care se întemeiază cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în cadrul Uniunii”, precum și celor care guvernează regulamentul specific a cărui clauză de compatibilitate este în discuție.

³¹ Punctul 52.

³² Hotărârea TNT Express Nederland, punctele 53 și 54, și Hotărârea din 19 decembrie 2013, (C-452/12, EU:C:2013:858, punctul 38).

³³ Hotărârea din 4 septembrie 2014 (C-157/13, EU:C:2014:2145).

43. Totuși, ne este greu să credem că, în astfel de împrejurări, dreptul Uniunii ar prevala în mod automat până în punctul în care să pună sub semnul întrebării aplicabilitatea convenției internaționale în raport cu statele terțe. Mai degrabă tindem să credem că pur și simplu Curtea nu a avut încă ocazia să se pronunțe în privința acestei chestiuni în domeniul cooperării judiciare în materie civilă și comercială³⁴.

44. Curtea a s-a pronunțat însă în alte contexte, în care:

- declară în mod explicit că „în cadrul punerii în aplicare a angajamentelor contractate în temeiul convențiilor internaționale, fie că este vorba despre o convenție între state membre, fie despre o convenție între un stat membru și unul sau mai multe state terțe, statele membre sunt ținute, sub rezerva dispozițiilor articolului 307 CE, să respecte obligațiile care le revin în temeiul dreptului comunitar”³⁵;
- în continuare, subliniază că pot să existe excepții de la regula respectivă, justificate de necesitatea de a respecta echilibrul și reciprocitatea care stau la baza convențiilor încheiate între un stat membru și un stat terț, în măsura în care acesta din urmă își păstrează calitatea respectivă³⁶.

45. În opinia noastră, aceste considerații pot fi transpuse în domeniul cooperării judiciare transfrontaliere în materie civilă și comercială.

46. Încheierea unei convenții în acest domeniu este rezultatul unor negocieri în care se definesc drepturile și obligațiile statelor contractante, pe baza principiului reciprocității.

47. Acest lucru ni se pare deosebit de clar în cazul unor acorduri de mare anvergură, precum acordul bilateral din 1993 încheiat între Polonia și Ucraina, care, într-o conjunctură istorică foarte specifică, tind să pună în aplicare o structură de asistență judiciară reciprocă în materie civilă și penală, precum și să acorde prerogative resortisanților lor pe bază de reciprocitate.

48. Chiar dacă, având în vedere circumstanțele existente, aplicarea acordului bilateral în Polonia ar trebui înțeleasă ca având loc „în cadrul Uniunii”, considerăm că, înainte de a acorda prioritate normelor europene, ar trebui să se stabilească dacă, prin respectarea lor, acest stat membru pune în pericol echilibrul dintre obligațiile și drepturile care decurg din acord pentru ambele părți³⁷.

³⁴ În Hotărârea TNT Express Nederland și în Hotărârea din 19 decembrie 2013, Nipponkoa Insurance (C-452/12, EU:C:2013:858), era vorba despre dispozițiile privind litispendența, recunoașterea și executarea ale Convenției referitoare la contractul de transport internațional de mărfuri pe șosele, încheiată la Geneva la 19 mai 1956, astfel cum a fost modificată prin Protocolul încheiat la Geneva la 5 iulie 1978 (CMR), în ceea ce privește aplicarea lor procedurilor (sau deciziilor) din două state membre. Situația de fapt din Hotărârea din 4 septembrie 2014, Nickel & Goeldner Spedition (C-157/13, EU:C:2014:2145), se raporta la un singur stat: se solicita să se stabilească dacă trebuia să se aplice o normă privind competența judiciară internațională din CMR sau cea din Regulamentul nr. 44/2001.

³⁵ Hotărârea din 21 ianuarie 2010, Comisia/Germania (C-546/07, EU:C:2010:25, punctul 42 și hotărârile citate în cuprinsul său).

³⁶ *Idem*, punctele 43 și 44.

³⁷ Acordul bilateral în materie de succesiuni diferă semnificativ de Regulamentul nr. 650/2012: acesta din urmă optează pentru modelul unitar de abordare a succesiunii, în timp ce prima favorizează opusul său, cu toate consecințele pe care le implică (și anume, în ceea ce privește legea aplicabilă, competența internațională și recunoașterea și executarea hotărârilor străine). A obliga autoritățile poloneze să promoveze principiul unității succesiunii pentru motivul că acesta este principiul care stă la baza Regulamentului nr. 650/2012 ar însemna să se lipsească de efecte acordul bilateral în împrejurările în care este probabil cea mai relevantă: și anume, ori de câte ori succesiunea unui cetățean polonez implică bunuri imobile în Ucraina. Având în vedere că acordul bilateral nu numai că prevede aplicarea legii naționale a defunctului în ceea ce privește bunurile mobile și *lex rei sitae* pentru bunurile imobile (articolul 37), ci condiționează, în plus, recunoașterea reciprocă a hotărârilor de respectarea acestor norme [articolul 49 și articolul 50 alineatul (6)], hotărârea poloneză nu ar fi recunoscută în Ucraina. Pe de altă parte, Polonia ar fi în continuare obligată să recunoască hotărârile ucrainene privind bunurile imobile situate pe teritoriul polonez.

49. În cazul în care ar exista o contradicție între principiile sau normele³⁸ unui instrument european (Regulamentul nr. 650/2012) în vigoare într-un stat membru (Polonia) și cele ale unui acord bilateral de care acest stat, chiar înainte de aderarea sa la Uniune³⁹, și un stat terț (Ucraina) sunt ținute, supunerea necondiționată a statului membru la principiile și normele dreptului Uniunii ar putea să nu fie soluția corectă în orice situație⁴⁰.

50. Totuși, în opinia noastră, nu există o contradicție reală între Regulamentul nr. 650/2012 și acordul bilateral în ceea ce privește acest aspect. Vom explica în continuare motivele.

B. Lipsa contradicției

1. Soluția prevăzută de acordul bilateral

51. Astfel cum am arătat anterior, acordul bilateral a fost încheiat înainte de aderarea Poloniei la Uniune și, de asemenea, înainte ca Polonia să solicite competența exclusivă în acest domeniu⁴¹.

52. În ceea ce privește succesiunile, acordul bilateral a adoptat un model dualist sau de scindare: în cazul bunurilor mobile se aplică legea statului a cărui cetățenie o deține defunctul la momentul decesului, iar în cazul bunurilor imobile se aplică legea locului unde se află bunurile.

53. Aceste norme de conflict sunt în concordanță cu alte norme de competență exclusivă, astfel încât autoritatea fiecărui stat aplică propria lege în ceea ce privește succesiunea pe care trebuie să o examineze⁴².

54. În cadrul argumentării pe care o vom prezenta în continuare, vom pleca de la premisa (sau mai degrabă de la ipoteza de lucru) că tăcerea acordului bilateral privind alegerea legii aplicabile în materie de succesiuni presupune că o astfel de alegere este exclusă în cazul succesiunilor reglementate de acest acord⁴³.

2. Soluția prevăzută de Regulamentul nr. 650/2012

55. Regulamentul nr. 650/2012 a fost adoptat pentru a facilita exercitarea drepturilor persoanelor în contextul unei succesiuni cu elemente de extraneitate.

³⁸ Sau rezultatul aplicării lor.

³⁹ În sensul articolului 75 din Regulamentul nr. 650/2012, data-limită relevantă este data adoptării regulamentului. În orice caz, la momentul încheierii acordului bilateral, Polonia și Ucraina erau state terțe, deoarece Polonia nu aderase încă la Uniune. Perspectiva ca Ucraina să adere și ea în viitor, precum și dorința de consolidare a relațiilor exprimată în Acordul de asociere dintre Uniunea Europeană și statele sale membre, pe de o parte, și Ucraina, pe de altă parte (JO 2014, L 161, p. 3), a fost evocată de instanța de trimitere și de anumite părți în fața Curții ca argument pentru a apropia interpretarea acordului bilateral de cea a Regulamentului nr. 650/2012. Totuși, dacă, cum și când se vor realiza aceste manifestări de intenție este incert și, prin urmare, inutil pentru a determina interpretarea textului convenției în prezent.

⁴⁰ Punctul 80 și următoarele.

⁴¹ La un moment dat, este posibil ca acest element temporal să fi fost considerat ca având o anumită importanță pentru interpretarea articolului 351 TFUE. În Hotărârea din 28 octombrie 2022, Generalstaatsanwaltschaft München (Extradare și *ne bis in idem*) (C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, punctul 126), se arată clar că nu aceasta este situația. Reamintim că, în contextul articolului 75 din Regulamentul nr. 650/2012, data relevantă este data adoptării regulamentului însuși.

⁴² Articolul 41 din acordul bilateral. În mod excepțional, în cazul în care toate bunurile mobile ale succesiunii se află într-un stat contractant, dacă există un acord între succesorii în drepturi și dacă unul dintre ei solicită acest lucru, succesiunea va fi soluționată în totalitate în fața autorităților din statul respectiv. Dacă nu ne înșelăm, norma de conflict rămâne neschimbată.

⁴³ Astfel cum am arătat anterior, revine instanței de trimitere sarcina de a decide cu privire la interpretarea acestui aspect al acordului bilateral pentru statele contractante.

56. Legiuitorul european a stabilit, astfel, norme privind competența și legea aplicabilă în materie de succesiuni cu elemente de extraneitate, precum și norme privind recunoașterea (sau acceptarea) și executarea într-un stat membru a hotărârilor judecătorești pronunțate și a actelor autentice emise într-un alt stat membru.

57. Regulamentul nr. 650/2012 reflectă anumite opțiuni legislative, dintre care unele ar putea fi descrise ca fiind „principii” ale sistemului⁴⁴. În prezenta cauză, se ridică problema dacă principiul autonomiei de voință și principiul unității succesiunii constituie astfel de exemple.

a) Libertatea de alegere a legii

58. Instanța de trimitere solicită Curții să stabilească „dacă libertatea de alegere a legii aplicabile face parte dintre principiile privind funcționarea Regulamentului nr. 650/2012”. În cazul unui răspuns afirmativ, aceasta dorește să afle dacă un acord care exclude o astfel de libertate „este contrar principiilor pe care se întemeiază cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în cadrul Uniunii Europene”.

59. În opinia noastră, răspunsul trebuie să fie negativ.

60. În cazul succesiunilor cu elemente de extraneitate, autonomia de voință joacă (din punct de vedere conceptual) un rol limitat în dreptul Uniunii.

61. Pentru a determina legea aplicabilă, Regulamentul nr. 650/2012 stabilește un criteriu de legătură obiectiv: reședința obișnuită a defunctului la momentul decesului. Posibilitatea alegerii unei legi diferite în temeiul articolului 22 este limitată în ceea ce privește scopul său (poate fi aleasă doar legea statului a cărui cetățenie o deține defunctul) și, în plus, este supusă unor cerințe formale specifice unei dispoziții *pentru cauză de moarte*.

62. În aceste condiții, considerăm că autonomiei de voință în domeniul conflictului de legi nu i se poate atribui statutul de *principiu director* al Regulamentului nr. 650/2012.

63. Prin urmare, în opinia noastră, nu există niciun *principiu* al dreptului Uniunii Europene care să împiedice ca, printr-un acord bilateral, să i se refuze defunctului libertatea de alegere a legii aplicabile succesiunii sale. *A fortiori*, dreptul Uniunii nu impune în mod inexorabil interpretarea acordului bilateral, în cazul în care acesta păstrează tăcerea în ceea ce privește alegerea legii, pentru a decide că, în realitate, permite o astfel de alegere.

⁴⁴ Nu este neobișnuit ca soluțiile tehnice prevăzute de Regulamentul nr. 650/2012 să fie prezentate prin referire la principiile pe care se întemeiază: P. Lagarde, „Les principes de base du nouveau règlement européen sur les successions”, *Revue Critique de Droit International Privé*, 2012, p. 691-732. Metoda are riscurile sale, așa cum se apreciază în speță: faptul că regulamentul autorizează alegerea legii sau a instanței competente nu face neapărat din liberul arbitru un principiu structural al instrumentului.

b) Unitatea succesiunii

1) Ca principiu structural

64. Unitatea succesiunii (sau, mai precis, unitatea reglementării succesiunii) reprezintă, spre deosebire de principiul anterior, unul dintre principiile care stau la baza Regulamentului nr. 650/2012. Dintre numeroasele sale intenții, se remarcă următoarele:

- consacrarea aceleiași împrejurări drept criteriu privind stabilirea competenței judiciare și drept punct de legătură al normei de conflict⁴⁵;
- supunerea succesiunii în ansamblul ei unei singure jurisdicții⁴⁶;
- supunerea succesiunii, ca ansamblu de bunuri și drepturi, unei legi aplicabile⁴⁷;
- supunerea succesiunii, ca proces de transfer și de dobândire de bunuri și drepturi, unei legi aplicabile⁴⁸.

65. În Uniunea Europeană, care nu dispune de un drept material al succesiunilor, alegerea modelului unitar sau monist nu este rezultatul unei extinderi la contextul internațional a noțiunilor existente în domeniul respectiv. În situația actuală, unitatea succesorală, în formele enumerate, reprezintă soluția tehnică cea mai potrivită pentru obiectivele de integrare ale Uniunii:

- deoarece presupune aplicarea unei singure legi pentru toate bunurile care urmează să fie transmise, facilitează pentru cetățeni⁴⁹ organizarea succesiunii⁵⁰;
- pentru autoritatea care soluționează succesiunea, aplicarea unei singure legi, preferabil a celei naționale, simplifică gestionarea succesiunii cu elemente de extraneitate⁵¹;
- acest element, împreună cu concentrarea competenței într-o singură jurisdicție, facilitează libera circulație a deciziilor în cadrul Uniunii, deoarece reduce la minimum riscul unor decizii sau hotărâri incompatibile cu privire la aceeași succesiune.

66. Tratatul unitar al succesiunilor nu era singura soluție în vigoare în statele membre la momentul negocierii Regulamentului nr. 650/2012. Legiuitorul european era pe deplin conștient de acest lucru⁵².

⁴⁵ Considerentele (23) și (27). Articolul 4 și articolul 21 alineatul (1), printre altele.

⁴⁶ Articolul 4, articolul 10.

⁴⁷ Considerentul (37) *in fine* și articolul 21.

⁴⁸ Considerentul (42) și articolul 23.

⁴⁹ Folosim termenul utilizat de Regulamentul nr. 650/2012 în diverse considerente.

⁵⁰ Natura diferită a mărfurilor sau localizarea lor în diferite state nu va reprezenta o dificultate suplimentară pentru acestea.

⁵¹ Includerea tuturor sau cel puțin a unui număr mare de aspecte privind succesiunile cu elemente de extraneitate într-un singur sistem juridic reduce numărul și intensitatea problemelor caracteristice reconstrucției regimului său juridic.

⁵² A se vedea documentul de lucru al serviciilor Comisiei care însoțește Propunerea de Regulament al Parlamentului European și al Consiliului privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, SEC(2009) 410, p. 12. Este legitim să se susțină că articolul 75 alineatul (1) [articolul 45 alineatul (1) din propunerea Comisiei, COM(2009) 154 final] a fost adoptat în timp ce se cunoștea faptul că respingerea soluției moniste în mai multe state membre a fost (este) de asemenea soluția în ceea ce privește convențiile internaționale încheiate cu state terțe.

67. Această noutate relativă a soluției nu aduce atingere rolului său fundamental în cadrul sistemului. În hotărârile pronunțate până în prezent cu privire la Regulamentul nr. 650/2012, Curtea a confirmat statutul său de „principiu”⁵³.

68. Din această recunoaștere rezultă:

- reședința obișnuită a defunctului, drept criteriu de atribuire a competenței internaționale sau ca punct de legătură în cadrul norme de conflict, nu poate fi decât una singură⁵⁴;
- o definiție generoasă a domeniului de aplicare material al Regulamentului nr. 650/2012⁵⁵ (prin extensie, al *lex successionis*).

2) Principiu neabsolut

69. Cu toate acestea, trebuie precizat că unitatea succesiunii este departe de a fi un principiu *inflexibil* în oricare dintre domeniile în care operează. Potrivit Curții, evitarea fragmentării este un lucru pe care Regulamentul nr. 650/2012 urmărește să îl favorizeze⁵⁶, însă nu reprezintă o obligație absolută⁵⁷.

70. Regulamentul nr. 650/2012 conține numeroase cazuri de întrerupere a tratamentului unitar al succesiunii. Fără a avea pretenția de a fi exhaustive, acestea confirmă:

- deciziile cu privire la anumite bunuri ale unei succesiuni, precum și la anumite aspecte specifice ale procedurii succesoriale pot fi luate de o altă instanță decât cea care este competentă, în conformitate cu Regulamentul nr. 650/2012, să se pronunțe cu privire la succesiune în ansamblul ei⁵⁸;
- instanța competentă în conformitate cu regula de drept comun are posibilitatea, în anumite condiții, să nu se pronunțe cu privire la bunurile succesoriale situate într-un stat terț⁵⁹;
- corelația *forum/ius* se pierde în mai multe situații: printre acestea, în urma alegerii legii de către defunct⁶⁰, ori de câte ori defunctul este cetățean al unui stat terț⁶¹ (cu excepția cazului în care se iau măsuri corective, precum referirea la temeiul articolului 34 din Regulamentul nr. 650/2012) și, de asemenea, în cazul în care alegerea desemnează legea unui stat membru, atunci când nu

⁵³ Hotărârea din 12 octombrie 2017, Kubicka (C-218/16, EU:C:2017:755, punctul 43), Hotărârea din 21 iunie 2018, Oberle (C-20/17, EU:C:2018:485, punctele 54-56), Hotărârea din 7 aprilie 2022, V A și Z A (Competența subsidiară în materie de succesiuni) (C-645/20, EU:C:2022:267, punctul 38), Hotărârea din 9 septembrie 2021, UM (Contract translativ de proprietate pentru cauză de moarte) (C-277/20, EU:C:2021:708, punctul 33).

⁵⁴ Hotărârea din 16 iulie 2020, E. E. (Competența jurisdicțională și legea aplicabilă succesiunilor) (C-80/19, EU:C:2020:569, punctul 41).

⁵⁵ Hotărârea din 12 octombrie 2017, Kubicka (C-218/16, EU:C:2017:755), Hotărârea din 21 iunie 2018, Oberle (C-20/17, EU:C:2018:485), Hotărârea din 9 septembrie 2021, UM (Contract translativ de proprietate pentru cauză de moarte) (C-277/20, EU:C:2021:708). În aceste cauze, alternativa la regulament ar fi fost o lege națională, nu un alt instrument european.

⁵⁶ Hotărârea din 7 aprilie 2022, V A și Z A (Competența subsidiară în materie de succesiuni) (C-645/20, EU:C:2022:267, punctul 37).

⁵⁷ Hotărârea din 16 iulie 2020, E. E. (Competența și legea aplicabilă în materie de succesiuni) (C-80/19, EU:C:2020:569, punctul 69), Hotărârea din 7 aprilie 2022, V A și Z A (Competența subsidiară în materie de succesiuni) (C-645/20, EU:C:2022:267, punctele 44 și 45).

⁵⁸ Considerentele (28) *in fine* și (32), articolul 13.

⁵⁹ Articolul 12 alineatul (1).

⁶⁰ De asemenea, în rarele cazuri în care legea aplicabilă în mod normal trebuie să cedeze locul unei alte legi în temeiul clauzei de derogare prevăzute la articolul 21 alineatul (2).

⁶¹ Această situație se regăsește în prezenta cauză: dacă se acceptă alegerea legii solicitate de OP, notarul polonez și, eventual, o instanță, vor trebui să aplice o lege străină.

funcționează mecanismele prin care se asigură faptul că autoritatea care trebuie să decidă cu privire la succesiune aplică propria lege⁶²;

- Regulamentul nr. 650/2012 prevede fragmentarea succesiunilor, permițând ca diferite legi să reglementeze aspecte specifice ale succesiunii⁶³. De asemenea, acesta permite, în anumite condiții, aplicarea *lex rei sitae* în ceea ce privește succesiunea anumitor bunuri⁶⁴.

3) Efectele articolului 12 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012

71. Dintre toate derogările de la principiul unității succesiunii prevăzute de Regulamentul nr. 650/2012, este important să o evidențiem, datorită relevanței sale pentru această trimitere preliminară, pe cea cuprinsă la articolul 12 alineatul (1). Dispoziția reprezintă, în opinia noastră, o concesie (necesară) a legiuitorului Uniunii față de pluralitatea de paradigme existente în contextul soluționării succesiunilor cu elemente de extraneitate⁶⁵.

72. În practică, este clar că adoptarea fără nuanțe a unui model unitar de reglementare este o soluție sortită eșecului atunci când succesiunea implică bunuri imobile situate în state care au optat pentru modelul opus (dualist sau divizat).

73. În aceste țări:

- aplicarea *lex rei sitae* este în general obligatorie pentru bunurile imobile aflate pe teritoriul propriu;
- competența judiciară internațională în materie de succesiune asupra aceluiași bun este concepută ca fiind exclusivă;
- ca un corolar, refuzul recunoașterii hotărârilor străine cu privire la astfel de bunuri este justificat⁶⁶.

74. În cadrul Uniunii, statele membre cărora li se aplică Regulamentul nr. 650/2012 au acceptat modelul unitar și nu se pot opune ca succesiunea privind bunurile imobile de pe teritoriul lor să facă obiectul unei legi străine⁶⁷ sau ca autoritățile altor state membre să ia decizii cu privire la respectivele bunuri.

⁶² Articolele 5-7.

⁶³ De exemplu, numirea și competențele administratorilor succesiunii în anumite situații: considerentul (44) și articolul 29 din Regulamentul nr. 650/2012.

⁶⁴ Considerentul (54) și articolul 30 din Regulamentul nr. 650/2012.

⁶⁵ Formularea acestei dispoziții nu a fost inclusă în propunerea de regulament a Comisiei [COM(2009) 154 final]. Includerea sa ulterioară nu este explicată în raportul Comisiei pentru afaceri juridice a Parlamentului din 6 martie 2013, documentul A7-0045/2012.

⁶⁶ Foarte grafic, A. Bonomi, „Successions internationales: conflits de lois et de juridictions”, *Recueil des Cours de l'Académie de Droit International de la Haye*, vol. 350, p. 71-418, în special p. 107-108: „La prétention d'un Etat étranger à soumettre, selon l'approche unitaire, les immeubles à la loi nationale ou à la loi du dernier domicile (ou de la dernière résidence habituelle) du *de cuius*, est [...] entièrement irréaliste.”

⁶⁷ Concesiile față de legea însăși, în calitate de *lex rei sitae* și ca urmare a acestei calități, sunt limitate. Articolul 31 din Regulamentul nr. 650/2012 ilustrează acest lucru: atunci când dreptul real invocat în temeiul legii aplicabile succesiunii nu există în legislația statului membru în care este invocat (care va fi, în mod normal, cel în care se află bunul în legătură cu care se naște dreptul), *lex rei sitae* nu înlocuiește *lex successionis*; revine statelor membre sarcina de a asigura continuitatea dreptului real necunoscut prin adaptarea acestuia la dreptul real cel mai apropiat din propria legislație.

75. În schimb, Regulamentul nr. 650/2012 acceptă derogări semnificative atunci când permite, la articolul 12 alineatul (1), ca instanța competentă să aplice normele sale să nu se pronunțe cu privire la bunurile situate în state terțe, din cauza faptului că hotărârea ar putea să nu fie recunoscută și, dacă este cazul, declarată executorie în acele state.

76. Articolul 12 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012 este conceput în primul rând pentru statele terțe care își revendică competența exclusivă de a se pronunța cu privire la succesiunea privind bunuri imobile aflate pe teritoriul lor. Cu toate acestea, prognosticul potrivit căruia o hotărâre nu va produce efecte în statul terț se poate întemeia pe orice alt motiv prevăzut de legislația statului respectiv: de exemplu, pe faptul că nu a fost aplicată legea locului în care se află bunurile⁶⁸.

77. Eventuala consecință a articolului 12 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012 este întreruperea tratamentului unitar al unei succesiuni:

- în ceea ce privește competența judiciară internațională, în cazul în care instanța competentă în temeiul Regulamentului nr. 650/2012 exclude anumite bunuri din decizia sa, temându-se că o astfel de decizie nu va produce efecte în statul terț în care se află bunurile, este rezonabil ca părțile interesate să își urmărească pretențiile în fața instanțelor din acest din urmă stat;
- în ceea ce privește *lex successionis*, având în vedere că aceste instanțe o determină în conformitate cu normele lor de conflict, scindarea este previzibilă dacă legea desemnată nu coincide cu legea care se aplică restului succesiunii, în temeiul Regulamentului nr. 650/2012.

78. Desființarea tratamentului unitar presupune recunoașterea altor variante de reglementare a succesiunii decât modelul unitar. La articolul 12 alineatul (1) din Regulamentul nr. 650/2012, legiuitorul european arată că este conștient de faptul că statele terțe au optat pentru modelul de divizare a succesiunii și că este pregătit să îl respecte, din motive practice, în pofida consecințelor pe care le implică și pe care le-am prezentat.

79. În opinia noastră, deferența de care dă dovadă articolul 12 din Regulamentul nr. 650/2012 (normă unilaterală) nu este mai mică, ci mai mare, atunci când soluția dualistă este integrată într-un acord bilateral precum cel din speță, încheiat între un stat membru și un stat terț înainte de adoptarea regulamentului respectiv. În plus, însuși Regulamentul nr. 650/2012 își declară intenția de a nu afecta aplicarea acestor convenții internaționale.

C. În subsidiar: în cazul în care ar exista o contradicție

80. În cazul în care Curtea constată că există o contradicție între principiile Regulamentului nr. 650/2012 și acordul bilateral, propunem interpretarea articolului 75 din Regulamentul nr. 650/2012 în lumina articolului 351 TFUE.

81. Articolul 351 TFUE reglementează concordanța dintre dreptul Uniunii și anumite convenții la care sunt părți state membre și state terțe. Potrivit Curții, articolul respectiv „este o normă care poate, în cazul în care sunt întrunite condițiile de aplicare a acesteia, să permită derogări de la aplicarea dreptului Uniunii, inclusiv a dreptului primar”⁶⁹.

⁶⁸ Ambele motive de nerecunoaștere sunt menționate la articolul 50 din acordul bilateral încheiat între Polonia și Ucraina la 24 mai 1993.

⁶⁹ Hotărârea din 28 octombrie 2022, Generalstaatsanwaltschaft München (Extrădare și *ne bis in idem*) (C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, punctele 119 și 121).

82. Antinomiile dintre o convenție încheiată înainte de aderarea unui stat membru și o normă a dreptului Uniunii pot reprezenta unul dintre aceste motive de derogare⁷⁰.

83. Totuși, înainte de a trage o astfel de concluzie, este de competența statelor membre, în conformitate cu articolul 351 al doilea paragraf TFUE, să recurgă la toate mijloacele corespunzătoare pentru a elimina incompatibilitățile constatate⁷¹.

84. Din această premisă rezultă:

- în primul rând, că statul membru trebuie să evite incompatibilitățile, dând convenției, în măsura posibilului și cu respectarea dreptului internațional, o interpretare conformă cu dreptul Uniunii⁷²;
- în al doilea rând, în cazul în care acest lucru nu este posibil, statul membru trebuie să ia măsurile necesare pentru a elimina incompatibilitatea convenției cu dreptul Uniunii, dacă este cazul procedând la denunțarea sa. Până la o asemenea eliminare, articolul 351 primul paragraf TFUE îi permite să aplice în continuare această convenție⁷³.

85. Transpus în prezenta cauză, acest lucru ar presupune ca Polonia să încerce să adapteze interpretarea acordului bilateral la Regulamentul nr. 650/2012, respectând în același timp dreptul internațional⁷⁴.

86. Dacă această încercare eșuează, ar trebui să ia în considerare modificarea acordului sau denunțarea sa. Între timp, dreptul Uniunii permite aplicarea lui, pentru a respecta obligația internațională asumată.

V. Concluzie

87. Având în vedere considerațiile anterioare, propunem Curții să răspundă Sąd Okręgowy w Opolu (Tribunalul Regional din Opole, Polonia) după cum urmează:

„Articolul 75 din Regulamentul (UE) nr. 650/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 4 iulie 2012 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești și acceptarea și executarea actelor autentice în materie de succesiuni și privind crearea unui certificat european de moștenitor, coroborat cu articolul 22 din acesta,

trebuie interpretat în sensul că

⁷⁰ A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 22 octombrie 2020, Ferrari (C-720/18 și C-721/18, EU:C:2020:854), referitoare la raportul dintre articolul 12 alineatul (1) din Directiva 2008/95/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 octombrie 2008 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci (JO 2008, L 299, p. 25) și Convenția dintre Elveția și Germania privind protecția reciprocă a brevetelor, desenelor și modelelor industriale și a mărcilor, semnată la Berlin la 13 aprilie 1892, astfel cum a fost modificată.

⁷¹ Printre altele, Hotărârea din 22 octombrie 2020, Ferrari (C-720/18 și C-721/18, EU:C:2020:854, punctul 67), Hotărârea din 28 octombrie 2022, Generalstaatsanwaltschaft München (Extrădare și *ne bis in idem*), (C-435/22 PPU, EU:C:2022:852, punctul 122).

⁷² Hotărârea din 22 octombrie 2020, Ferrari (C-720/18 și C-721/18, EU:C:2020:854, punctul 68).

⁷³ *Loc. ult. cit.*, punctele 69 și 72.

⁷⁴ În acest context, acordul bilateral ar putea fi interpretat (cu condiția, astfel cum am arătat, ca o astfel de interpretare să fie conformă cu dreptul internațional) în sensul că lipsa oricărei mențiuni privind alegerea legii de către defunct echivalează cu o indiferență în această privință, fiecare stat care este parte la acord fiind liber să reglementeze acest aspect după cum consideră necesar.

nu se opune ca, în temeiul unui acord bilateral încheiat între un stat membru și un stat terț înainte de aderarea acestuia din urmă la Uniunea Europeană, un resortisant al unui stat terț, rezident al unui stat membru ținut de acordul bilateral, să nu aibă posibilitatea să aleagă legea aplicabilă succesiunii sale.”